

De voorzitter van de Nederlandse Vereniging van Banken (NVB) trok begin januari tijdens zijn nieuwjaarsreceptie in de Nieuwe Kerk in Amsterdam namens de sector het boetekleed aan. “We hebben onze klanten de laatste jaren teveel uit het oog

verloren ten gunste van de aandeelhouder.” Hij achtte de banken daarmee nog niet schuldig aan de huidige crisis. Volgens de bankenvoorman is er eerder iets gebeurd, dan dat bankiers willens en wetens iets hebben gedaan (lees: misdaan).

BANKIERS moeten hun plaats IN DE MAATSCHAPPIJ WEER INNEMEN

Onder de kredietcrisis gaat ook een morele crisis schuil.

Met meer regels en beter toezicht alleen lossen we die niet op.

Een beroepseed voor bankiers zal het aanzien van de sector binnen en buiten de banken versterken.

De manier waarop veel bankiers tot op de dag van vandaag over de crisis spreken, is soms weinig bemoedigend. Ze zien de huidige crisis vooral als een *systemcrisis*. Onverantwoorde hypotheeklen in de VS hebben daarbij als een bananenschil gewerkt. De schuld wordt met deze simplificatie ver weggelegd: bij onverantwoorde hypotheekverkoopers, ratinginstituten, gebrekkige toezichthouders of al te ruimhartige monetaire autoriteiten in de VS.

Ook uit het overleg van de Tweede Kamer met Nederlandse topbankiers kwam het beeld naar voren, dat bankiers zichzelf eerder zien als slachtoffers van de crisis dan als

medeveroorzakers. De bankiersvereniging heeft na deze voor iedereen onbevredigende bijeenkomst een Adviescommissie Toekomst Banken in het leven geroepen, die moet gaan kijken hoe het vertrouwen in banken hersteld kan gaan worden. “Er is geen bankier die geen lessen trekt uit deze financiële crisis”, hield NVB-voorzitter Boele Staal in januari zijn gehoor voor. Maar het is nog maar de vraag of de commissie alleen kijkt naar de financiële kant van de crisis of dat ze ook lering wil trekken uit recente misstappen van Nederlandse banken en verzekeraars.

Druk om meer winst te maken

Voorzitter van de NVB-commissie is oud-

door **Hans Ludo van Mierlo**

Auteur is auteur van het boek "Gepast en ongepast geld; zoektocht naar het geweten van banken en andere financiële dienstverleners"

ING-bestuurder Cees Maas, die medio vorig jaar soortgelijk werk deed voor het Institute of International Finance, een samenwerkingsverband van de 370 grootste financiële instellingen ter wereld. Het rapport van het Institute of International Finance (IIF) van juli 2008, erkent ruiterlijk het collectief falen van de sector. In een 213 pagina's tellend rapport geven de banken onomwonden toe, dat hun "interne tekortkomingen" hebben "bijgedragen" aan de bankencrisis en de daarmee samenhangende "ernstige gevolgen voor de wereldeconomie".

Het IIF-rapport doet 145 (!) aanbevelingen voor betere beheersing van risico's. Dat is nogal veel als je bedenkt, dat bankieren een eeuwenoude industrie is en dat het beheersen van risico's de kern van bankieren is. Hoe heeft zo'n oude industrie haar kerntaak zo kunnen verwaarlozen? Maas schudt in het *Financieel Dagblad* (FD) de verklaring daarvoor zo uit zijn mouw.

"Deels omdat we allemaal beursgeno-

teerd zijn. Door de permanente druk om nog meer winst te maken, hebben we het risicomanagement laten verslappen. Bovendien hebben we producten gemaakt, die zo ingewikkeld zijn, dat we ze zelf moeilijk kunnen waarderen." En dan heeft hij het nog niet eens over verleidelijke bonussen, individuele hebzucht en de wereldvreemdheid van veel bankiers.

Er is ook nog een andere kant. De menselijke en maatschappelijke kant

De vele analyses van de jongste crisis - door de NVB-commissie, door overheden, door toezichthouders, door de media - zullen zonder enige twijfel wijzen in de richting

van meer (zogenaamde) zelfregulering, meer wettelijke regels, uitbreiding van het externe toezicht, beter risicobeheer, een steviger positie voor risicomanagement en compliance officers binnen banken, nieuwe eisen aan bestuurders en commissarissen, andere boekhoudregels, scheiding tussen algemene banken en zakenbanken en aanpassing van de bonuscultuur. Het zijn allemaal logische antwoorden op het falen aan de technische kant van bankieren. Maar er is ook nog een andere kant. De maatschappelijke en menselijke kant.

Een maatschappelijke opdracht

Al onze financiële instellingen kregen bij hun oprichting honderd en meer jaar geleden een eigen maatschappelijke opdracht mee. De Boerenleenbank kwam er voor de boeren, de Middenstandsbank voor de middenstanders, de Nutspaarbank moest mensen leren sparen en voorlopers van ABN-Amro en Fortis werden opgericht om de internationale handel te financieren.

De maatschappelijke bijdrage van onze vroegere bankiers kan niet gemakkelijk overschat worden! Ze hebben in hoge mate bijgedragen aan de economische en sociale ontwikkeling van ons land. De boeren zijn geëmancipeerd, iedere middenstander kan aan geld komen en iedere Nederlander heeft al sinds decennia een bankrekening.

Als aan het begin van de jaren negentig uit fusies de huidige grote financiële instellingen ontstaan, raken die financiële giganten steeds meer los van hun oorspronkelijke opdracht. In hun nieuwe torens zijn bankiers bestuurders geworden van een holding, die geen klanten meer kent, maar enkel deelhouders. De primaire vraag is niet langer “waar sta ik voor opgesteld?”, maar “waar en hoe kan ik winst maken?” Die taal en toon verspreidt zich razendsnel door de hele sector. Medewerkers worden er op aangesproken omzetgericht te zijn in plaats van klantgericht. De klant is daarmee niet langer het primaire doel, maar een middel om winst te genereren.

Dat leidt tot de vreemde uitwassen, die we inmiddels allemaal kennen:

- bankkantoren worden nogal abrupt gesloten zonder goed overleg met klanten;
- banken verlagen de rente op spaarrekeningen zonder hun klanten in te lichten en verzwijgen het bestaan van hoger rentende rekeningen voor veel van hun klanten;
- tevreden spaarders worden massaal verleid te gaan beleggen (tot de luchtbel op de beurs weer uiteenspat);
- aandelenlease loopt voor miljoenen klanten uit op een debacle;
- beleggingshypotheken blijken voor veel klanten een molensteen om de nek;
- beleggingsverzekeringen laten het risico bij de klant en blijken helemaal geen verzekering;
- woekerpolissen blijken door hun hoge provisie en kosten vooral interessant voor de verkoper;
- de beloning van bankiers groeit sneller dan de tevredenheid van hun klanten;
- financiële instellingen groeien door dure acquisities tot voorbij het punt van bestuurbaarheid;
- persoonlijke ambities of rancune zijn drijfveren voor de concernstrategie;
- bankiers ontvangen nog prestatiebonus-

sen nadat de overheid moest bijspringen om hun banken overeind te houden, en misschien wel het stuitendste van alles; - miljoenen klanten procederen tegen hun bank of verzekeraar en krijgen gelijk van bemiddelaars en rechters.

Steeds meer duurzame banken

Het beeld wat ik hierboven schets, doet geen recht aan een andere beweging, die ook in de banken te zien is geweest de afgelopen jaren. De banken hebben, de een na de ander, ieder in hun eigen tempo, steeds meer oog ontwikkeld voor duurzaam en maatschappelijk ondernemen. Niet alleen Triodos Bank en ASN Bank, die claimen volledig duurzame en ethische banken te zijn, maar bijna alle grote banken verkennen hoe ze vandaag een maatschappelijke bijdrage kunnen leveren. De druk van maatschappelijke organisaties speelt daarbij een belangrijke rol. Evenals de gerechtvaardigde wens van banken te verdienen aan nieuwe eigentijdse vraagstukken als CO₂-reductie, klimaat, duurzame energie.

Bankiers verzorgen de geldstroom in de wereld. Het belang daarvan wordt wel eens vergeleken met dat van de bloedomloop in het menselijk lichaam. Dat is een maatschappelijke taak, die ook maatschappelijke verplichtingen met zich meebrengt. Banken dienen (net als institutionele beleggers, zoals pensioenfondsen) met hun financieringen direct en indirect bij te dragen aan de oplossing van economische en sociale vraagstukken in de wereld. Een eeuw geleden ging het daarbij om de emancipatie van boeren, bevordering van de spaarzin van burgers en het faciliteren van de internationale handel. Vandaag gaat het om klimaatverandering, energievoorziening, voedselvoorziening, behoud van biodiversiteit, mensenrechten.

Bankieren werd misschien niet altijd gezien als een spectaculair beroep. Het was altijd wel een beroep met een hoog aanzien, met een hoge moraal en een grote mate van betrokkenheid bij de klant. Dat laatste is door schaalvergroting, efficiëncymaatregelen en omzetgerichtheid op veel plaatsen in het gedrang gekomen. De huidige crisis maakt pijnlijk duidelijk hoezeer de relatie tussen

Hoe ziet een beroepseed eruit?

Een beroepseed is van een andere orde dan een wettelijke plicht of een vrijwillige aangenomen gedragscode. Wetten en codes zijn randvoorwaarden. Een eed is een tegelijk ook een inspiratiebron en referentiepunt voor de eigen verantwoordelijkheid voor alle mensen in de financiële sector.

Artsen, notarissen, ambtenaren, parlementariërs en andere beroepsgroepen kennen een verplichte beroepseed. Natuurlijk biedt zo'n eed geen volledige garantie voor goed gedrag. Een eed leidt er wel toe, dat iedereen binnen de sector beseft dat hij deel uitmaakt van een beroepsgroep met een bijzondere maatschappelijke verantwoordelijkheid en dat daarin zijn eigen persoonlijke geweten ook rol speelt. Ook de buitenwereld weet dankzij zo'n beroepseed ook wat hij mag verwachten.

Uitvoerig hoeft een eed niet te zijn. Liever niet zelfs. Als ik vrijwel letterlijk spiek bij de eed die Nederlandse artsen zweren, kom ik tot het volgende voorstel.

“Ik zweer/ beloof dat ik mijn werk als financiële dienstverlener zo goed als ik kan, zal uitoefenen ten dienste van mijn medemens. Ik stel het belang van de klant voorop en eerbiedig zijn opvattingen. Ik zal mijn klant niet benadelen. Ik luister goed naar mijn klant en zal hem goed inlichten. Ik erken de grenzen van mijn mogelijkheden. Ik zal mij open en toetsbaar opstellen. Ik ken mijn verantwoordelijkheden voor de samenleving, nu en straks, hier en elders, en hou daar in mijn werk rekening mee.”

bank en klant is verzwakt. Banken verkochten hun relatie met de klant simpelweg door aan andere financiële partijen elders op de wereld. De klant speelde daar geen enkele rol bij. Het wijst op een volkomen dehumanisering van geld, zoals ook de econoom Arnold Heertje stelt.

Oefening in zelfbeheersing

Iedereen is het er over eens, dat het vertrouwen in banken zo snel mogelijk hersteld moet worden. Dat vraagt om meer dan om steunmaatregelen, garanties van de staat en meer interne en externe regels. “Mijn angst is dat wij denken dat het met betere regels en overheidstoezicht wel goed gaat komen”, zegt prof. Wim Donk, voorzitter van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) in het FD van 30 december. “Ik mis in de analyses tot nu toe nog te zeer de aandacht voor de morele en culturele dimensie. Het gaat niet om meer toezicht, maar om meer inzicht en oefening in zelfbeheersing.”

Politieke steun voor beroepseed banken

De gedachte te komen tot een beroepseed ontmoet zowel binnen de financiële sector als binnen de politiek steun. De Tweede Kamerleden Alexander Pechtold (D66) en Cees Vendrik (Groen Links) hebben er bij herhaling voor gepleit. Minister Bos van Financiën heeft zich er zowel binnen als buiten de Tweede Kamer meermaals een voorstander van getoond. Minister-president Balkenende noemde het een "interessante gedachte om in internationaal overleg mee te nemen.

Peter Blom, de voorzitter van Triodosbank, schaarde zich volledig achter het pleidooi. "Misschien moeten we naar de voorgestelde tekst nog even kijken" De Nederlandse Vereniging van Assurantieadviseurs en financiële dienstverleners (NVA) en de Nederlandse branchevereniging van zelfstandige financieel adviseurs (NBVA) kunnen zich ook vinden in deze gedachte. "Er zitten ongetwijfeld nog veel haken en ogen aan, maar het idee spreekt ons aan". De Nederlandse Vereniging van Banken (NVB) ondersteunt weliswaar de gedachte, maar ziet liever een gedragscode dan een eed.

De beste manier om banken zelfbeheersing aan te leren is alle bankiers persoonlijk op hun verantwoordelijkheid aan te spreken en te onderwerpen aan een ambtseed of een erecode. Dat gaat net een stap verder dan een toetsing op moraliteit en deskundigheid door de toezichhouders. Een beroepseed (of erecode) lijkt misschien een zwaar middel in de wetenschap, dat er grote verschillen bestaan tussen banken en dat de meeste banken geen verkeerde euro op de balans hebben staan en dat niet elke bank dezelfde bonusstructuur kent. Maar als iets ons deze crisis leert, is het wel dat banken behoren tot één grote mondiale infrastructuur. Binnen die mondiale geldstroom horen dezelfde basisnormen te heersen.

Veel banken hebben de afgelopen jaren gewerkt aan een eigentijds formulering van hun misse. Er werden nieuwe business principles opgesteld en externe gedragscodes ondertekend, zoals onder meer de Oeso-richtlijnen, de UNEP-verklaring, de Global Compact, de Principles for Responsible Investment van de VN en de Equator Principles. In sommige gevallen was er overduidelijk sprake van idealisme en maatschappelijke betrokkenheid, in veel gevallen lagen er nogal opzichtige PR-overwegingen aan ten grondslag. Op weinig plaatsen zijn die codes onderdeel van de cultuur geworden. Nergens hoefden medewerkers van banken bij indiensttreding zulke codes te ondertekenen. En dan nog: wat betekent het voor het aanzien van de sector als iedere bank er een eigen normenstelsel op nahoudt? Dat voelt even ongemakkelijk als wanneer iedere luchtvaartmaatschappij er eigen veiligheidsregels op na houdt.

Dezelfde basisnormen voor iedereen

Iedereen die actief is binnen de mondiale geldstroom moet minstens aan dezelfde basisnormen voldoen. De belangrijkste daarvan zijn wel het besef, dat banken primair de belangen van hun klanten dienen, dat ze daarbij rekening dienen te houden met de belangen van alle andere stakeholders, ver weg en dichtbij, en dat bankiers zichzelf niet buitensporig verrijken. Bankiers dienen primair financiële dienstverleners en maatschappelijke ondernemers te zijn en niet primair geldhandelaren.

Banken zijn meer dan ooit nutsbedrijven

Als we inderdaad vinden, dat die uitgangspunten voor iedereen binnen de sector gelden, wat is er dan logischer dan dat voor iedereen binnen en buiten de banken ook zichtbaar te maken. Een beroepseed voor bankiers zal voor iedereen, zowel binnen als buiten de sector, de maatschappelijke betekenis van het beroep van bankier zichtbaar maken? Het beroep verdient vanwege zijn grote betekenis ook een bijzondere status.

De invoering van een beroepseed (of erecode) voor bankiers is een logische afronding van het pakket maatregelen, dat naar aanleiding van deze crisis genomen moet worden. Maar ze is tegelijk ook een noodzakelijke voorwaarde om tot een succesvolle omwenteling in de sector te komen. Niet alleen aan de techniek van bankieren moet gesleuteld worden, ook de intenties van bankiers moeten opnieuw tegen het licht gehouden en geijkt worden.

Banken zijn nutsbedrijven geworden

Financiële dienstverlening is vandaag niet langer het domein van een beperkte groep insiders, zoals banken, bedrijven en rijke burgers. In grote delen van de westerse wereld is sprake van een volkskapitalisme, waarin iedereen met meerdere financiële producten gebonden is aan financiële dienstverleners. Banken zijn vandaag meer dan ooit nutsbedrijven en maatschappelijke ondernemingen geworden. Dat geldt overigens ook voor verzekeraars, institutionele beleggers en financiële tussenpersonen. Er is dus behoefte aan een grotere nadruk op zorgvuldigheid in de hele financiële sector.

Ik pleit daarom voor de invoering een korte, verplichte beroepseed (of erecode) voor iedere medewerker bij alle onder toezicht staande financiële instellingen. Dit naar analogie van onder meer de beroepseed voor artsen, notarissen, advocaten en Tweede Kamerleden. Voor de invoering van zo'n eed hoeft geen uitgebreid tuchtrecht opgetuigd te worden. Een ondertekende verklaring is voldoende. Als iedereen binnen de sector zo'n verklaring bij aantreden tekent, hebben politici, toezichhouders, klanten, rechters, journalisten en maatschappelijke organisaties genoeg stof om met bankiers in gesprek te gaan.

Het initiatief voor een internationale beroepseed zou kunnen komen van de NVB, van de Europese Banken Federatie, de Europese Centrale Bank, de Bank for International Settlement of het Internationale Monetair Fonds. Als nergens een initiatief genomen wordt, kan de nationale of Europese politiek hier het voortouw nemen.

Het is voor mij moeilijk denkbaar, dat bankiers vandaag niet een dergelijke basis van maatschappelijke goodwill onder hun beroep willen leggen als gebaar naar de buitenwereld, die haar met veel moeite en veel geld overeind heeft moeten houden. Of zijn we lang na deze crisis voorbij is nog steeds meer van de traditionele bankensluiting op Goede Vrijdag, die ons herinnert aan het verraad om dertig zilverlingen, dan van beroepseed en maatschappelijke verantwoordelijkheid?